

PREVENT

INTEGRALE WIJKGERICHTE PREVENTIE

Fieldlabs centraal – verslaglegging 5 december 2023

PREVENT

Met PREVENT werken we aan het vergroten van de kwaliteit van (samen)leven in de stedelijke omgeving, door **integrale wijkgerichte preventie** op het **snijvlak van gezondheid en welzijn**. Met een breed spectrum van betrokkenen bouwen we gezamenlijk aan een goede **(wijk)infrastructuur** zodat professionals in **fieldlabs** in de wijk (van huisarts tot buurtsportcoach, van schuldhulpverlener tot wijkverpleegkundige, en van paramedicus tot sociaal werker) optimaal interprofessioneel **samenwerken** en gezamenlijk met onderzoekers, beleidsmakers, docenten, studenten en bewoners leren en onderzoeken in *'communities of research and practice'*.

Bijeenkomst 'Fieldlabs centraal': doel en werkwijze

De bijeenkomsten 'fieldlabs PREVENT centraal' hebben als uitgangspunt om fieldlabs die onderdeel zijn van SPRONG PREVENT te ondersteunen in de doorontwikkeling, door naast het leren **binnen**, ook leren **tussen** en **over** de fieldlabs te stimuleren. **Binnen** de fieldlabs door bijvoorbeeld interprofessioneel samenwerken en samen leren te versterken, **tussen** de fieldlabs door (impliciete) kennis en ervaring uit te wisselen tussen bewoners, studenten, docenten en praktijkprofessionals, en **over** het netwerk van fieldlabs in het licht van de ambitie tot meer wijkgerichte integrale preventie (i.e. methodische inzichten rond preventie of ontwerp van fieldlabs). De bijeenkomst op 5 december j.l. is een eerste bijeenkomst van een reeks van drie bijeenkomsten waar telkens twee fieldlabs centraal staan en betrokkenen ervaringen delen en inzichten ophalen.

In deze eerste bijeenkomst waren kartrekkers, praktijkpartners, docenten en studenten van **fieldlab HU GEZOND&WEL Hilversum** en **fieldlab Buurtcampus Zuidoost (VIEW)** aanwezig om met elkaar impliciete kennis en ervaring op te halen en te expliciteren. Ook waren betrokken docent-onderzoekers uit de andere PREVENT- fieldlabs en werkpakketten aanwezig.

Gestart is met een korte schets van wat PREVENT is en wat wordt beoogd, hoe de fieldlabs hier onderdeel van uitmaken en vervolgens zijn direct betrokkenen van de twee fieldlabs met elkaar in dialoog gegaan over twee vraagstukken:

- Opbouwen van duurzame relaties met werkveldpartners en inwoners
- Verbinding van onderzoek, onderwijs en beroepspraktijk

De dialoog heeft onder begeleiding van een facilitator plaatsgevonden aan de hand van de vissenkommethode¹. De vissenkom is een vorm van dialoog om in grotere groepen een onderwerp te bespreken op participatieve wijze.

Vertrekpunt voor de dialoog was de huidige situatie in de fieldlabs, de wenselijke situatie (ambitie), en de factoren die hierin als succesfactor dan wel belemmering worden gezien. Een onderzoeker van het lectoraat Beroepsonderwijs heeft veldnotities gemaakt van de dialoog, waarvoor mondelinge toestemming door aanwezigen is gegeven. De rapportage is op geaggregeerd niveau uitgewerkt.

De fieldlabs

Hieronder wordt een situatieschets van fieldlab Buurtcampus Zuidoost² en HU GEZOND&WEL³ Hilversum gegeven.

Buurtcampus Zuidoost

De Buurtcampus bevindt zich midden in de maatschappij, in de wijken Amsterdam Oost, Zuidoost en Nieuw-West. Onderzoekers, professionals, ondernemers, buurtbewoners en studenten werken samen aan maatschappelijke vraagstukken. De ambities van Gezonde stad in Amsterdam in 2040 vormen de basis. De buurtcampus bestaat 15 jaar. Elk jaar werken honderden studenten van diverse opleidingen samen met bewoners van de verschillende wijken aan vraagstukken die leven in hun buurt. Studenten komen zo tijdens hun opleiding al (vroeg) in aanraking met realistische vraagstukken en de mensen die het betreft. Denk aan vitaliteit in de wijk, of kansengelijkheid voor kinderen. In elk van de wijken is een projectmanager actief met een eigen aandachtsgebied. Zij zijn vier dagen per week aanwezig in de wijk en worden gedeeltelijk door de gemeente gesubsidieerd, en begeleiden studenten om actief te participeren en te leren in de wijk samen met bewoners en praktijkpartners.

De vestiging van de bibliotheek is de plek waar studenten en bewoners elkaar ontmoeten en het samen leren wordt gestimuleerd. In Buurtcampus Zuidoost staat bijvoorbeeld vitaliteit in de wijk centraal. Uitgangspunt is hier: wat doen bewoners zelf al aan gezondheidsbevordering, wat willen zij, en hoe kunnen wij daarop aanhaken? Studenten van o.a. opleidingen ergotherapie, voeding & diëtiëk, psychologie, social work, interprofessionele paramedische zorg, bestuurskunde en van diverse minors in het zorg/welzijn domein voeren samen met bewoners en informele & formele praktijkpartners (denk aan gemeente of buurtteams) opdrachten uit om vitaliteit in de wijk te vergroten.

HU GEZOND&WEL Hilversum

HU GEZOND&WEL Hilversum maakt onderdeel uit van het Hogeschool (Utrecht) brede programma HU GEZOND&WEL wat als ambitie heeft om door 'anders op te leiden' van huidige en toekomstige professionals in zorg en welzijn kwaliteit van leven van wijkbewoners te vergroten. De toekomstbeelden 2030 vormen hiervoor de onderlegger: 5 jaar langer leven in goede gezondheid en gezondheidsverschillen met 30% reduceren. HU GEZOND&WEL Hilversum richt zich op complexe vraagstukken, waar een cross-over tussen zorg en welzijn zichtbaar is, en om met interprofessionele samenwerking te komen tot innovatie oplossingen. Studenten van zorg- en welzijnsopleidingen werken samen aan vraagstukken in een betekenisvolle omgeving. Denk aan thema's als laaggeletterdheid, onbegrepen gedrag, of jonge mantelzorgers.

Een docent social work en docent verpleegkunde begeleiden de studenten, samen met praktijkpartners, in de uitvoer van hun (afstudeer)projecten. Zij zijn 1 dag in de week aanwezig in een lokaal buurthuis in Hilversum. Hier wordt gebouwd aan een leernetwerk met formele en informele partners uit de wijk. Studenten verpleegkunde, social work en huidtherapie voeren hier hun afstudeerproject uit, gestoeld op een vraagstuk uit de lokale praktijk. Door reflectie en intervisie worden zij uitgedaagd om via een interprofessionele bril naar het vraagstuk te kijken.

Verschillende activiteiten vinden plaats: lunchbijeenkomsten met praktijkpartners om vraagstukken uit de praktijk naar boven te halen, schaduwprojecten waar studenten uit het sociaal domein meelopen met studenten uit het zorgdomein en visa versa. Om op die wijze een beter inzicht te krijgen van elkaars beroep. Na het schaduwen vindt een dialoog plaats: wat valt je op? Wat neem je mee?

Inzichten uit de dialoog

Opbouw duurzame relatie praktijkpartners en bewoners

Vijf bouwstenen kwamen naar boven die als belemmerend of kansrijk worden gezien in de opbouw van een duurzame relatie tussen het onderwijs en praktijkpartners en inwoners: **bewoner als vertrekpunt, inzet netwerk, ruimtelijk ontwerp, verwachtingsmanagement en flexibilisering van onderwijscurricula.**

Vertrekpunt is de bewoner. In de buurtcampus vindt elke activiteit plaats in, en vanuit, de praktijk. Veelal vanuit actieve bewoners, die zelf een initiatief zijn gestart. Dit kan een kookgroep zijn in de wijk. Projectmanagers van het fieldlab haken aan en vragen dan wat hebben jullie nodig? Belangrijk is om je bewust te zijn dat elke activiteit of project ander soort bewoners aantrekt. Een stekjesruil project, of geveltuin project betreft andere bewoners, dan de kookgroep bijvoorbeeld. In HU GEZOND&WEL Hilversum is de wens dat alle studenten meer directe samenwerking met bewoners hebben. Op dit moment zijn dat voornamelijk studenten huidtherapie die in gesprek gaan met bewoners, kijken waar vragen liggen, en middels design thinking een passende oplossing in co-creatie met de bewoner ontwikkelen. Daarnaast wordt in Hilversum ingezet op lunchbijeenkomsten met praktijkpartners om vraagstukken uit de praktijk naar boven te halen, en om de samenwerking als leernetwerk te verstevigen.

Netwerk als sleutel tot bewoner contact. Voor de buurtcampus is het grote netwerk dat in 15 jaar is opgebouwd in de wijken met formele en informele partners en bewonersinitiatieven de sleutel tot direct contact met buurtbewoners. Ook in HU GEZOND&WEL Hilversum wordt ingezet op een leernetwerk en samenwerking met regiopartners om zo vraagstukken op te halen uit de wijk, waar studenten vanuit verschillende opleidingen gezamenlijk, interprofessioneel, aan kunnen werken. Bijvoorbeeld: wijkaanpak rookvrije samenleving. Samen met praktijkpartners, zoals de gemeente en zorg-welzijnsinstellingen wordt gespard over actuele en urgente vraagstukken. Die zijn dan leidend voor de werving van studenten. De praktijkpartners hebben een sleutelrol in netwerkvergroting van het fieldlab en contact tot bepaalde doelgroepen in de wijk. Praktijkpartners juichen deze samenwerking toe. Een praktijkpartner vanuit de wijkverpleegkunde geeft aan: *‘voorheen keek de (student) wijkverpleegkundige alleen naar de cliënt, en niet ook naar het huis ernaast (of de gordijnen misschien dichtwaren), het ging puur om de zorg voor die ene cliënt, nu zie je de beweging naar een meer maatschappelijke rol. Niet vanuit je eigen hokje denken en dan komt het wel goed. Verder kijken dan alleen een ‘zorgoplossing’, dat proberen we te verbreden en dit soort initiatieven helpen daar heel goed aan mee. Studenten kunnen nog onbevangen kijken, zijn niet door het systeem gevormd’.*

Ruimtelijk ontwerp als succesfactor. Beide fieldlabs concluderen dat de ruimtelijke, fysieke, locatie cruciaal is in de opbouw van een duurzame relatie met bewoners, alsmede met praktijkpartners. Voor de buurtcampus is de samenwerking met de bibliotheek, die steeds meer buurtgericht werken, een grote meerwaarde om ook bewoners in beeld te krijgen die anders niet in beeld komen: *‘de bibliotheek als ruimtelijke, fysieke, locatie maakt dat er continue bewoners om ons heen zijn’.* HU GEZOND&WEL Hilversum benadrukt ook het belang van de juiste locatie als knooppunt in de wijk. Hier – geeft één van de praktijkpartners aan – zou juist de bibliotheek niet de plek zijn om de reikwijdte van de buurt te ontmoeten. Het lokale buurthuis is meer een trefpunt in de wijk. De ruimtelijke locatie als bewuste keuze is cruciaal: wie komt hier wel en wie komt hier niet? Benadrukt het belang van het maken van een wijkanalyse: wat

zijn de voorzieningen, de ontmoetingsplekken, et cetera. Studenten worden actief aangespoord om een wijkanalyse te maken en hierin het ruimtelijke perspectief mee te nemen.

Noodzaak van verwachtingsmanagement. Uitdagingen liggen op het vlak van ontwikkelingen in het onderwijs. Elk onderwijsprogramma, elke opleiding van zowel ROCs, Hogescholen als Universiteiten willen 'iets' met de stad doen. Alleen vanuit de Hogeschool van Amsterdam zijn dit al tegen de 50.000 studenten. Dit heeft een negatieve weerslag op de wijken; mensen raken moe van de hoeveelheid studenten: *'Dit is toentertijd ook gebeurd met de vogelaarswijken welke overspoeld werden door onderzoekers. Als projectmanagers hebben wij een verantwoordelijkheid om aan kennisinstututen en opleidingen uit te leggen dat de buurtcampus voor bewoners hun daadwerkelijke leefomgeving is. Het is geen 'circus'*. Het scheppen van de juiste verwachtingen bij bewoners, partners, maar ook opleidingen wordt gezien als bevorderend in het onderhouden en opbouwen van een duurzame samenwerkingsrelatie met diverse partners. Enerzijds: wat kunnen studenten hier leren en doen aan activiteiten die van meerwaarde zijn voor bewoners? Anderzijds ook aan praktijkpartners uitleggen dat er ruimte moet zijn om te leren, dat er ook 'fouten' gemaakt moeten kunnen worden door studenten. En dat de resultaten mogelijk niet altijd van die kwaliteit zijn als waar zij op hopen, of aansluiten bij het initiële idee. In de buurtcampus is een structuur ingericht om kwaliteit te waarborgen waar het direct bewoners raakt. Neem het "spreekuur" waar buurtbewoners met allerlei vragen terecht kunnen. Hier participeren onder andere studenten Sociaal Juridische Dienstverlening en Rechten in. Er gaat geen bezwaarschrift van een student naar een bewoner zonder dat deze met professionele blik gezien is en goedgekeurd. En studenten worden ter plekke door een professional begeleid tijdens het spreekuur. Op deze wijze kan je bepaalde kwaliteit garanderen, maar ook studenten opleiden. Een ander voorbeeld zijn eerstejaars studenten die huisbezoeken doen, zij worden begeleid door derdejaars studenten en daar zitten weer projectmedewerkers boven die het hele proces begeleiden. Hiervoor is wel ook expertkennis nodig en wordt getracht meer vakdocenten betrokken te krijgen bij de wijk.

Gebrek aan flexibilisering in curricula als stoorzender. De praktijk heeft vaak een ander (tijd)ritme dan de opleidingen. Zowel de Buurtcampus als HU GEZOND&WEL Hilversum ervaren dit als probleem om wijkgericht en vraaggestuurd - vanuit bewonersperspectief - te werken. De buurtcampus heeft te maken met grote studentenaantallen, maar daarmee ook vele betrokken opleidingen met eigen curricula en ideeën over wanneer studenten de wijk in kunnen. In Hilversum is het aanbod van studenten juist veel minder, wat de continuering en doorontwikkeling van het fieldlab in de weg zit. Als bevorderende factor wordt hier gezien dat HU GEZOND&WEL als breed programma werkt aan gedeelde interprofessionele leeruitkomsten voor de curricula van alle zorg- en welzijnsopleidingen van de Hogeschool Utrecht: *'dat gaat een motor zijn'*. Hier ziet de buurtcampus ook een meerwaarde. Op de HvA is namelijk een nieuwe opleiding gestart waar zij geen lesrooster hebben. Er wordt alleen maar gewerkt aan praktijkvraagstukken en studenten tonen aan hoe zij hebben gewerkt aan deze vraagstukken. Dit zien aanwezig als voorbeeld van de gewenste flexibilisering in curricula, die het mogelijk maakt om in te spelen op de dynamiek van de wijk.

Verbinding onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk

Onder dit thema wordt onderscheid gemaakt tussen (1) studentenprojecten en daarin de focus op het ontwikkelen van onderzoekend vermogen van de student en (2) onderzoek uitgevoerd door of in samenwerking met lectoraten en/of andere kennisinstellingen. Beide fieldlabs concluderen dat met name studentenprojecten worden uitgevoerd,

zonder samenwerking met lectoraten. De ambitie ligt op de versteviging van de samenwerking met lectoraten en/of andere kennisinstellingen.

Ontwikkeling van onderzoekend vermogen

Hier worden twee thema's onderscheiden: **impact** en **diepgaandere waardecreatie**.

Impact. Het vertrekpunt zijn vraagstukken uit de wijk. Dit zijn veelal integrale vraagstukken, op het snijvlak van welzijn en gezondheid. Het lukt echter niet altijd om deze ook integraal op te pakken. Enerzijds omdat studenten (nog) niet integraal opgeleid worden, maar ook omdat opleidingen vanuit eigen toetsprogramma en criteria denken. Als voorbeeld noemt HU GEZOND&WEL Hilversum: *'studenten verpleegkunde mogen geen bewoners interviewen zonder ethische toetsing, terwijl wij als docent in het fieldlab dit juist van studenten verwachten: haal het bewonersperspectief naar boven, ga in gesprek'*. Buurtcampus geeft aan dat vraagstukken uit de praktijk vaak adhoc binnenkomen, maar dat semesters dan leidend zijn in hoeverre deze opgepakt kunnen worden, want de vraagstukken moeten dan gekoppeld worden aan onderwijsactiviteiten. Gebrek aan flexibilisering in curricula van opleidingen wordt door beide fieldlab betrokkenen als belemmering gezien. Ook zit er een spanningsveld in verwachtingen van de bewoner en/of praktijkpartner en het leerproces van de student. Dit roept vragen op als: welke vraagstukken kan je bij studenten neerleggen? Hoe houd je balans tussen de wens en verwachtingen van praktijkpartners en bewoners en het leerproces van studenten?

Diepgaandere waardecreatie. Een daadwerkelijke infrastructuur voor het voortbouwen op inzichten en tussenresultaten uit studentenprojecten ontbreekt. HU GEZOND&WEL Hilversum geeft aan dat als een student stopt, daarmee vaak ook de inzichten niet de praktijk bereiken. Of dat drie jaar later hetzelfde onderzoek opnieuw wordt uitgevoerd. Het estafette idee is nog zoek. De wens is om terug te kijken: wat is er gedaan, wat heeft dit opgeleverd, en dan kijken hoe dit opgepakt kan worden door een volgende student. Middels lunchbijeenkomsten met praktijkpartners wordt hier meer naar gestreefd. Daar presenteren studenten hun inzichten en kunnen praktijkpartners meedenken wie dit verder zou kunnen oppakken. De wens is dat het onderwijs hier ook meer een rol pakt. Een voorbeeld wordt geschetst van een student huidtherapie die een interventie heeft ontworpen voor jeuk bij kinderen met eczeem. Een prototype volgt uit een stageonderzoek, dat door een productontwerper is overgenomen. Wenselijk is dat deze continuering er is. Dat de opleiding dit ondersteunt en stimuleert. Nu vraagt dit nog te veel van enkele individuen namens organisaties of opleidingen, doordat de infrastructuur voor doorontwikkeling ontbreekt.

Onderzoek met en door lectoraten

Twee thema's worden besproken, de negatieve impact van **onderzoekssubsidies** en de kansen van **professional doctorate trajecten**.

Onderzoekssubsidies. Beiden fieldlabs zien de verweving van onderzoek en onderwijs verder gaan dan alleen studentenprojecten waarin het ontwikkelen van onderzoekend vermogen van de student centraal staat. Echter, de samenwerking met lectoraten wordt als beperkt ervaren. Er zijn mooie voorbeelden in Buurtcampus Zuidoost waar

onderzoekers uit verschillende lectoraten een x-aantal uur per week de ruimte hebben om studenten te begeleiden die participeren in lectoraatsonderzoek. Onderzoekers nemen daarin ook een verantwoordelijkheid in het opleiden van studenten tot kritische en onderzoekende professionals. Je zou meer van dit soort voorbeelden willen. Op dit moment worden door betrokkenen van de fieldlabs onderzoeksubsidies als richtinggevend ervaren voor de keuze voor maatschappelijke thema's en specifieke vraagstukken. Vraagstukken uit de wijk moeten hier dan 'in passen'. Betrokkenheid van lectoraten bij vraagstukken die nu leven, en waar nu samenwerking voor nodig is, wordt als beperkt ervaren. Buurtcampus geeft aan dat zij als fieldlab vaak als partner worden meegenomen in onderzoeksaanvragen, maar niet vanaf de start betrokken worden bij vraagarticulatie en onderzoeksdesign: *'we zijn blinde partners in elk onderzoek en vervolgens horen we er nooit meer iets van'*. De Buurtcampus ziet hier ook een kans: *'het zou mooi zijn als lectoraten kunnen ondersteunen om inzichtelijk te maken welke impact wij als fieldlab hebben in de wijk. Nu moet eerst gekeken worden welke subsidie eraan verbonden kan worden'*. Aangegeven wordt dat de invloed van onderzoeksubsidies op relevante thematiek het ingewikkeld en tijdrovend maakt en dat de impactmeting dan uiteindelijk vele jaren later volgt dan gewenst is. Dit wordt beaamd vanuit fieldlab HU GEZOND&WEL Hilversum: *'graag met lectoraten in gesprek, kan het niet wat simpeler?'*.

Professional doctorate. Hier worden kansen gezien. In de buurtcampus voert een docent een professional doctorate uit in de wijk. Als onderzoeker is deze persoon ook veelvuldig in de wijk aanwezig. Dat laat zien dat het kan. Kennis uit de hogeschool wordt zo direct teruggegeven aan de wijk, en kennis uit de wijk wordt direct meegenomen naar de hogeschool. Als projectmanagers organiseren wij ook kennisdelers: *'hoe kan je onderzoek vanuit lectoraten toegankelijk maken voor bewoners en professionals in de wijk'*. Dit betreft zowel inzichten uit onderzoek door studenten, als onderzoek uitgevoerd door lectoraten. Je ziet dat partners zoals de gemeente Amsterdam, maar ook professionals, die diversiteit in inzichten willen. Juist ook onderzoek uit lectoraten om op een ander niveau kennis te delen.

Bevorderen van de samenwerking tussen praktijk, onderwijs en onderzoek

De vraag is of onderzoekers in lectoraten en docenten binnen de opleidingen voldoende op de hoogte zijn van wat in de fieldlabs gebeurt. De aanwezigen zien een succesfactor in de ambassadeurs-rol van sleutelfiguren. Door het delen van positieve verhalen en successen wordt de kennis die is opgedaan in de fieldlabs breder verspreid. Docenten in de schoolse setting en lectoraten krijgen meer zicht op een integrale benadering in de wijk: *'Ik heb nog nooit iemand ontmoet die de meerwaarde niet ziet, maar men vindt het ook spannend en ingewikkeld. Het vraagt ook ander gedrag als docent. Je hebt zelf ook kennis van de wijk nodig'*.

Referenties

[1] Flor P., De Meulemeester A., Allen T., Isaksson K. (2013). Use of the fishbowl method for a discussion with a large group. *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*, 9(3), 24–25

[2] Buurtcampus Zuidoost (z.d.). Geraadpleegd op 20 december 2023, verkregen via:
<https://www.buurtcampuszuidoost.nl/s/>

[3] HU GEZOND&WEL (z.d.). Geraadpleegd op 20 december 2023, verkregen via:
<https://www.hu.nl/samenwerken/gezond-en-wel-in-de-wijk>

Contact

Heeft u vragen naar aanleiding van deze rapportage? Neem dan contact op met docent-onderzoeker:
Josien Engel [email: josien.engel@hu.nl]

Kenniscentrum Leren en Innoveren, Lectoraat Beroepsonderwijs
Hogeschool Utrecht
Padualaan 99, Postbus 182, 3500 AD Utrecht

